

Gvozdansko zahtjeva hrvatsku pozornost!

Što je Gvozdansko? Gdje je Gvozdansko? Budite iskreni i priznajte si da ne znate. Jer u našem obrazovnom sustavu Gvozdansko je zadnjih 60 godina osuđeno na memoricid. A nalazi se samo 100 minuta lagane vožnje od Zagreba, na cesti Zagreb-Petrinja-Glina-Dvor na Uni. Gvozdansko je zrinski grad-utvrda u istoimenom selu između Gline i Dvora. Iz turskih povijesnih izvora doznajemo o neviđenoj hrabrosti i junaštvu hrvatskih branitelja u Gvozdanskom 13. siječnja 1578. godine. U Drugom svjetskom ratu Gvozdansko je bilo mjestom masovnog zločina počinjenog nad Hrvatima 1941. godine. Isto se ponovilo i u Domovinskom ratu 1991. godine.

Župna crkva Svetih Filipa i Jakova, i na susjednom brdu zrinski kaštel Gvozdansko Ime sela, a kasnije i utvrde, potječe vjerojatno od riječi 'gvozd' koja označava 'šumu', a može značiti i nalazište rudača.

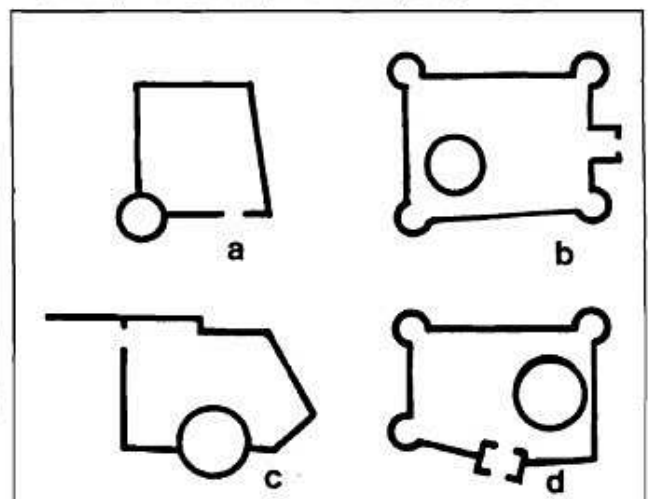
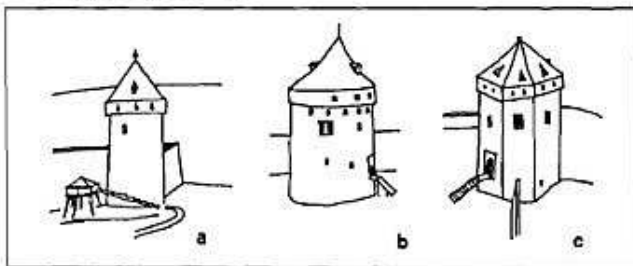
2012. Kaštel Gvozdansko

Kaštel (grad-utvrda) Gvozdansko na Zrinskoj gori spominje se od 1488., nakon što je Nikola II. Zrinski dobio privilegij vađenja ovdašnjih ruda srebra i olova.

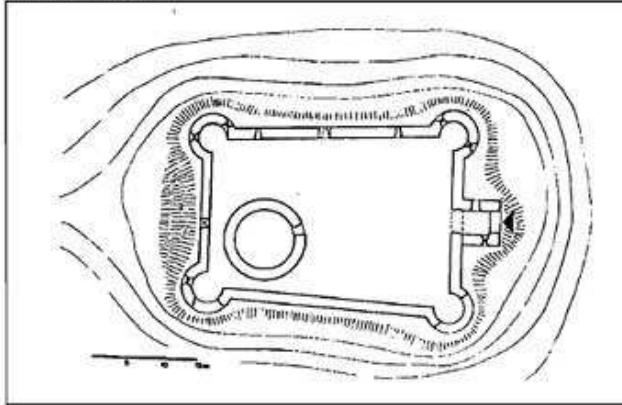
Zbog turskih napada na Hrvatsku tijekom druge polovice XV stoljeća pojačava se gradnja fortifikacijskih objekata – branič-kula i kaštela, koji su projektirani za obranu od topova i koji su u početku uspjeli zaustaviti tursku navalu s istoka.

SHEMATSKI PRIKAZ TLOCRTA NEKIH KAŠTELA XVI. STOLJEĆA:
a - Mutnik, b - Gvozdansko, c - Sokolac kraj Bihaća, d - Tržac

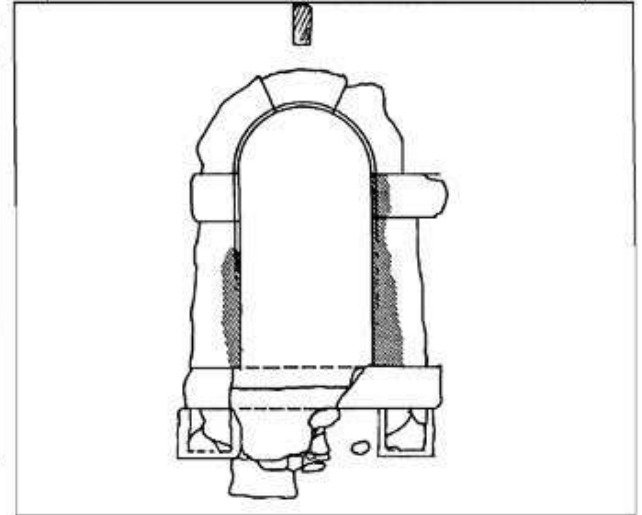
NEKE BRANIČ-KULE PREMA GRAFIKAMA IZ XVII. I XVIII. ST.:
a - Klokoč (grafika u Ratnom arhivu u Beču, Zbirka karata i planova), b - Tržac (prema grafici iz rukopisa br. 8609 u Dvorskoj knjižnici u Beču), c - Veliki Gradac (isti rukopis kao - b)

GVOZDANSKO, TLOCRT KAŠTELA U RAZINI PRIZEMLJA, SNIMKA OD PRIJE 14 GODINA)

GVOZDANSKO, DOVRATNIK ULAZA U BRANIČ-KULU NA DRUGOM KATU (SKICA; ŠRAFATUROM SU OZNAČENA OŠTEĆENJA KAMENA)

Gvozdansko je renesansni grad-utvrda, s palačom, ulaznom četvrtastom kulom i četiri kružne polukule na uglovima bedema, te malo ekscentrično postavljenom branič-kulom. Pripada najvrjednijim spomenicima feudalnog razdoblja hrvatske povijesti.

Crtež drevne utvrde Gvozdansko (iz knjige «Gvozdansko - Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora»)

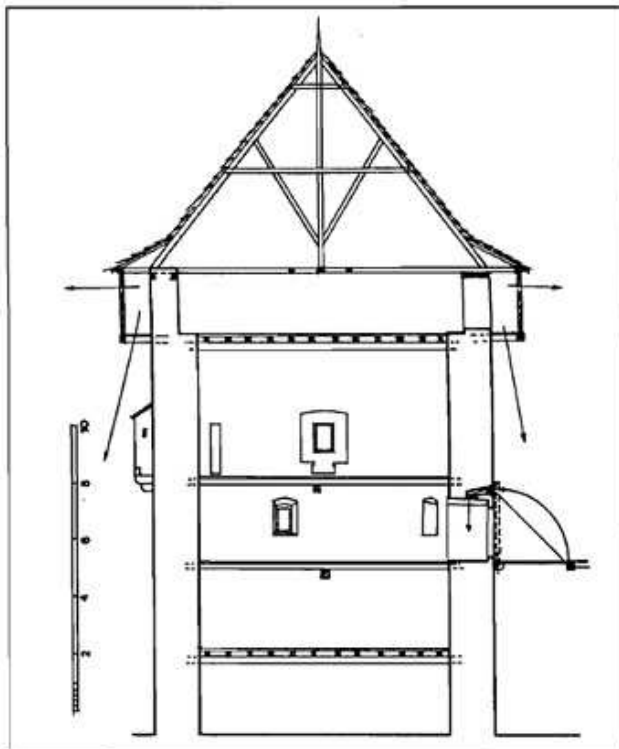
Palača je na prvom katu imala goleme prozore, a kako nema tragova unutrašnjeg zida palače, vjerojatno je bila drvena.

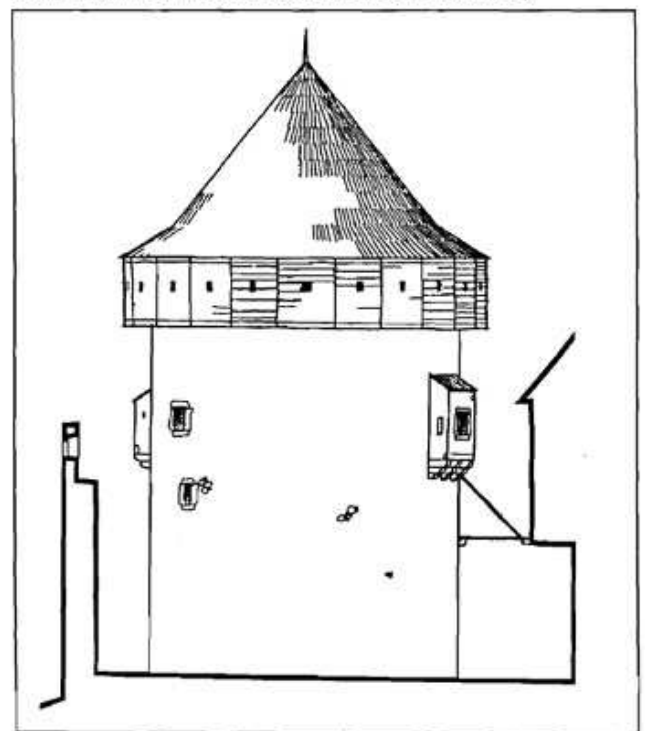

Branič-kula Gvozdanskog je najveća očuvana branič-kula kružna tlocrta u Hrvatskoj. Današnji prizemni ulaz u kulu je zapravo nasilno probijena rupa u zidu i novijeg je datuma.

GVOZDANSKO, PRESJEK KROZ BRANIČ-KULU (SVE DRVENE KONSTRUKCIJE I ZAHOD NA KAMENIM KONZOLAMA PRETPOSTAVLJENI SU)

GVOZDANSKO, MOGUĆI IZGLED BRANIČ-KULE (KROVIŠTE S GALERIJOM, ERKERI TE PALAČA DESNO PRETPOSTAVLJENI SU)

*Erker – konzolna prigradnja na zidu kule.

Opširnije o ulozi i načinu gradnje branič-kula i kaštela može se pročitati u znanstvenom radu: [Zorislav Horvat: Kružne branič-kule u Hrvatskoj krajini u XVI. stoljeću.](#)

Zahodi su redovito prisutni na branič-kulama tijekom cijeloga srednjeg vijeka. Građeni su kao "male kućice" (erker) prigradene na zid kule, odakle su fekalije padale na najskriveniji dio podnožja kule. Gvozdzanski "WC" na branič-kuli bio je najvjerojatnije pozicioniran na sjeveroistočnoj strani trećeg kata kule, a ne znamo kako se osjećao korisnik usluga kada je zapuhao zimski sjeverac.

Unutrašnjosti branič-kule

Prizemlje je bez otvora, a moglo je služiti kao spremište hrane, opreme i streljiva.

Ulaz u branič-kulu bio je na drugom katu, preko pokretnog mostića sa sustavom koloturnika.

Drveno (?) stubište, provučeno između drvenih greda stropa (vide se kvadratični utori u zidu), u gvozdanskoj branič-kuli nije očuvano.

Promjer unutrašnjosti branič-kule je 9 metara, debljina zidova oko 2 metra, a kula je bila visoka 16 metara.

Drugi i treći kat

Prostor drugog kata osvjetljavala su tri omanja prozora, s kamenim okvirima izvana, te nišom koja se trapezasto širila prema unutra.

Treći kat bio je glavni stambeni prostor, gotovo dvostruko viši od drugog kata. U zidovima su bila dva prozora, s ovećim kamenim nišama i klupama u njima za rad uz danje svjetlo.

Nekadašnji ulaz u kaštel Gvozdansko

Klesani detalj (spolij) zazidanog prozora u bedemu polukule lijevo od ulaza.

Pravokutni otvor puškarnice

Otvor puškarnice i detalj zazidanog prozora su stilsko-građevinske osobitosti početka XVI stoljeća. Ti detalji govore da je kaštel najvjerojatnije izgradio Nikola III. Zrinski (+1534.), vjerojatno na mjestu manje utvrde koja se spominje 1488. godine.

Nikola III. Zrinski je započeo, a njegov sin Nikola Šubić Zrinski nastavio kovati srebrni novac. Prvi pisani trag o kovnici novca potječe iz 1525. godine.

Knjiga Damira Borovčaka «[Gvozdansko - Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora](#)» u rukama sveučilišnog profesora, na mjestu junačke smrti posade Gvozdanskog.

Kaštel Gvozdansko najprije je pokušao osvojiti zloglasni poturica Malkoč-beg godine 1561. i to dva puta. Zatim na Gvozdansko dva puta navaljuje Ferhad-beg Sokolović i to godine 1574. i 1576.

Zadnja opsada Gvozdanskog, kojeg je branila posada od oko tri stotine branitelja, trajala je od 3. listopada 1577. do 13. siječnja 1578. Branitelji su odbili i zadnju ponudu da se predaju, koju im je uputio Ferhad-beg na Božić 25. prosinca 1577.

Turci su grad osvojili 13. siječnja 1578., ali tek nakon što su se branitelji smrznuli jer u gradu više nije bilo ni hrane, ni vode, ni streljiva, ni ogrjeva. Ovim prizorom bio je potresen i sam Ferhad-beg kojega je zadivila hrabrost posade koja je radije izginula, nego se predala. Poštujući njihovo junaštvo zapovjedio je da se dovede katolički svećenik kako bi ih se pokopalo po kršćanskom obredu.

Opširnije o opsadi, ali i povijesti kaštela Gvozdansko, može se pročitati u [Gvozdansko - svetište hrvatskog junaštva \(1/3\)](#)

Ostaje prešućeno da je desetak godina poslije smrti Nikole Šubića Zrinskog utvrda Gvozdansko u Hrvatskoj doživjela još tragičniju sudbinu Sigeta. Na žalost ta je povijesna činjenica posve zapostavljena u hrvatskom sjećanju.

Župna crkva Svetih Filipa i Jakova, Gvozdansko 2012.

Iz prvoga poznatoga popisa župa Zagrebačke biskupije 1334. godine, vidi se pripadnost Gvozdanskog župi u Žirovcu. Popis župa iz 1501. spominje već tada katoličku župu u Gvozdanskom.

1578. – crkvu Svetih Filipa i Jakova su Turci srušili;

1769. – pod Austro-ugarskom upravom obnavlja se srednjovjekovna župa i crkva pod patronatom sv. Filipa i Jakova;

1941. – crkvu su srpski četnici srušili (nasljednici Vlaha iz turskih vremena);

1965. – crkva je obnovljena;

1991. – crkvu su srpski četnici srušili;

1997. – crkva je obnovljena;

Župna crkva Svetih Filipa i Jakova, 1941.

Župna crkva Svetih Filipa i Jakova, 1991.

Raspelo iz crkve Svetih Filipa i Jakova srušene 1991. godine; Gvozdansko 2012.

Srpski agresor je svoju mržnju prema svemu hrvatskom i katoličkom pokazao nepoštivanjem sakralnih objekata na područjima njegovih vojnih pohoda u Domovinskom ratu od 1991. do 1995. godine. Na okupiranim područjima Banovine nije ostala cijela niti jedna katolička crkva, kapelica, pa čak ni raspela. (poveznica - [fotografije župnih crkva Sisačke biskupije koje su bile srušene u Domovinskom ratu](#))

Hrvati Pounja stoljećima su izloženi krvavim napadima, progonima i istrjebljenju. Počelo je to još od srednjovjekovnih vremena, kada se Hrvatsko kraljevstvo velejunački odupiralo i branilo od tadašnjih osmanlijskih napadača, koji su prijetili cijeloj Europi. No, Europa za to nije puno marila, sve dok su agresiju zaustavljali Hrvati na ostacima ostataka svoga kraljevstva. Nažalost, istrjebljivanje i progon Hrvata iz njihovih naselja politikom se nastavljalo i kasnije u austro-ugarska vremena te opet krvavo nastavilo u nedavnoj prošlosti tijekom 20. stoljeća.

Jedno takvo tipično mjesto u Pounju je i Gvozdansko. Uspostavom nove Hrvatske države 1990. godine Hrvati toga kraja ponovno su na udaru od velikosrpske ideologije i četničke agresije. No zašto Hrvatska država ni poslije 20 godina od uspostave svoje slobode ne prepoznaje svu svoju povijesnu tragiku, zašto se prešućuje povijest, zašto se arheološki i znanstveno utemeljeno ne utvrde činjenice, zašto se o tim tragedijama medijski ne obavještava javnost, zašto se prešućuje junačka hrvatska prošlost te konačno zašto se kroz osnovno i srednjoškolsko obrazovanje ne podučavaju najmlađi naraštaji? Naime, mnogi najnoviji suvremeni događaji mogu se objasniti slijedom nepravdi i zbivanja u prošlosti, jer "tko zanemari pouke iz prošlosti, neodgovorno srlja u budućnost".

Ono što današnja hrvatska vlast ne prepoznaje i gura "pod tepih" ipak prepoznaje katolički vjernici i Crkva. Uspostavom Sisačke biskupije, biskup Vlado Košić kao i svojevremeno blaženi kardinal Alojzije Stepinac, uočava svu tragediju Hrvata na Banovini. Stoga je i ove godine u organizaciji Sisačke biskupije organizirano veliko misno slavlje za sve branitelje Gvozdanskog iz 1578. godine, ali i svih hrvatskih žrtava Gvozdanskog iz 1941. i 1991. godine.

U nedjelju 15. siječnja u crkvi sv. Filipa i Jakova u Gvozdanskom svečano misno slavlje u spomen branitelja Gvozdanskog predvodio je gospičko-senjski biskup Mile Bogović u zajedništvu sa sisačkim biskupom Vladom Košićem, vojnim ordinarijem biskupom Jurajom Jezerincom i brojnim svećenicima Sisačke biskupije. Na misnom slavlju sudjelovali su i brojni vjernici, branitelji i predstavnici udruga proizašlih iz Domovinskog rata, pristigli autobusima i osobnim prijevozom iz cijele Hrvatske, od Splita, Karlovca, Zagreba, Varaždina, Čakovca, Nove Gradiške, sve do Osijeka. Iz okolnih mjesta Petrinje, Gline, Dvora i Hrvatske Kostajnice pristigli su lokalni hodočasnici na III. hodočasnički spomen-pohod u Gvozdansko.

Biskup Bogović je uz poznate povijesne činjenice o Gvozdanskom, rekao kako se kršćanin ne treba pasivno predati na milost i nemilost tuđem nasilju. Biskup se zauzeo za obranu nevino optuženih te rekao da pastir nosi štap ne samo da se na njega oslanja, već i da brani svoje stado od napadača. I to do kraja, a ne da brani samo sebe i svoje interese. O svjedočenju ljubavi prema ugroženome i prema nemoćnome upozorio je da "kada kršćanin sredstvima koja su mu na raspolaganju brani nevino napadnutoga, svoju obitelj, svoj

narod, svoju domovinu, time ne samo da nije povrijeđena kršćanska ljubav nego je ona time upravo posvjedočena". ([poveznica -integralni tekst propovijedi biskupa Bogovića](#))

Na kraju mise vrlo nadahnuo o žrtvama i stradanjima govorio je i lokalni župnik vlč. Stjepan Filipec, koji je pozvao sve nazočne hodočasnike na odavanje sućuti svim poginulima u prošlosti kod mjesnog spomenika i križa, gdje je po programu uslijedilo polaganje cvijeća i svijeća, molitva, kraći govori i predstavljanje knjige autora Damira Borovčaka, "Gvozdansko – hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora".

Župna crkva Sv. Filipa i Jakova primila je samo manji dio hodočasnika, veći dio morao je ostati izvan crkve te se nedostatak vanjskog ozvučenja pokazao kao veliki propust.

Događanje kod spomenika započelo je skupnim pjevanjem Lijepa naše te odavanjem počasti žrtvama polaganjem vijenaca i paljenjem svijeća, što su učinile mnogobrojne udruge i pojedinci.

Bratovština Petar Zrinski – Časni stol Čakovec

Najprije je počast odao Zdrug udruga iz Zagreba u ime Udruge Bosanskohercegovačkih Hrvata, Hrvatskog obrednog zdruge Jazovka, Hrvatskog obranbenog reda i Udruga veterana 7. gardijske brigade, zatim Hrvatsko žrtvoslovno društvo iz Zagreba, Udruga Macelj 1945. iz Đurmanca i Zagreba, Bratovština Petar Zrinski – Časni stol Čakovec, Udruga hrvatskih branitelja Domovinskog rata iz Nove Gradiške, HDZ općine Dvor, Hrvatski demokratski forum iz Struge Banske a potom i pojedinci. Slijedeći je govorio Mile Stanić predsjednik Bosanskohercegovačkih Hrvata iz Zagreba, koji je skrenuo pozornost na doprinos Hrvata iz Bosne u hrvatskoj povijesti te na novo izdanu monografiju udruge "Kalvarija bosansko-hercegovačkih hrvata", autora mr.sc. Ante Milinovića.

Molitvu je predvodio sisački biskup Vlado Košić, a u ime domaćina skup je pozdravio predsjednik Hrvatskog demokratskog foruma.

Program kod spomenika vodio je član predsjedništva Hrvatskog žrtvoslovnog društva Ante Beljo, koji je zaključno skrenuo pozornost na potrebu vraćanja zemljišta Hrvatima kojima je poslije 1945. imovina zločinački oteta raznim komunističkim smrtnim presudama nad Hrvatima i konfiskacijama njihove imovine koja je zatim dodijeljena Srbima. Povezao je to s današnjom situacijom srpskih povratnika koji opet imaju veća prava od Hrvata, pa čak i oni koji su sudjelovali u agresiji.

Povodom III. Hodočasničkog spomen-pohoda izašla je knjiga Damira Borovčaka "Gvozdansko – hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora" te je o njoj govorio biskup dr. Mile Bogović.

Njegov osvrt na knjigu donosimo u cijelosti:

"Prije Domovinskog rata propješačio sam Liku i Krbavu s povjesničarima i arheolozima (jedan od njih je ovdje nazočan: dr. Milan Kruhek). Naišli smo na mnogo spomenika, ali o tragediji na krbavskom polju 9. rujna 1493., kada je poginulo oko 10.000 branitelja, nije bilo na cijelom prostoru nigdje i ničim zabilježeno. Pitali smo se: hoće li i kada će doći vrijeme da mi svojim žrtvama možemo podignuti spomenik? O tome sam pričao mnogima i pisao na sve strane. Rezultat te inicijative jest današnja Crkva hrvatskih mučenika.

Sličan scenarij ima i priča u koju smo danas uključeni. Dana 13. siječnja 2009. posjetio je Damir Borovčak utvrdu Gvozdansko. I on je tada imao isti doživljaj kao i ja na krbavskom polju. Pričao je o svom doživljaju župniku Filipecu, pa biskupu Košiću. Razgovarao je s povjesničarom Milinovićem. Vidio je da se Gvozdansko ne smije dijeliti od Zrina, jer je mnogo toga što ih povezuje: slavna prošlost, povijesna tragedija i zaborav vlasti na mjesto i na protjerano stanovništvo. Sve te tri dimenzije Zrina i Gvozdanskog opisao je Borovčak u svojoj knjizi. Spomen kamen već je u Crkvi hrvatskih mučenika. Zahvalni smo Damiru Borovčaku što je njegovom inicijativom nastalo obilježavanje godišnjice gvozdanskih žrtava, ali smo zahvalni i spomenutima (Filipec – Košić – Milinović), jer bez njihove podrške i potpore jedva bi što ostvarilo od ovoga što danas vidimo. Kao „prirodni saveznici“ ušli smo u tu priču prof. Šeparović, Ante Beljo i ja, a ove godine s nama je i vojni ordinarij Juraj Jezerinac, što obećava da će događaj Gvozdansko naći odjeka i među našim vojnicima i vojnim školama. I ovdje se vidi kako se bijes neprijatelja iskalio na istim mjestima i na istom stanovništvu i 1941. i 1991. I priprema hajke na narod bila je ista. Prisjetite se kakva je bila predratna propaganda o hrvatskom narodu i hrvatskoj državi (genocidan narod i zločinačka država!). Vuk će uvijek optuživati janje da mu muti vodu na potoku, iako ono pije niže od njega. Uvijek će se moći razjariti svjetinu da traži krv; uvijek će biti Pilata koji takvim glasom naroda opravdavaju svoje osude nedužnih.

Pišući o stradanju tih dvaju mjesta, Borovčak prepoznaje crte iz poznatog projekta kriminalizacije hrvatske države. Već od početka 20. stoljeća javljaju se učitelji koji svaki vid samostalne hrvatske države proglašavaju krimenom. To je razradio za potrebe komunističke Jugoslavije Viktor Novak, a taj svoj proizvod iznajmili smo i zainteresiranima izvan Hrvatske.

U crkvi sam spomenuo kako je kršćanska zajednica isplela mučeničku mrežu. Ako je u jednoj zajednici mučenički stradao jedan član, ta vijest javljala se drugim zajednicama s posebnim naglascima na hrabrosti mučenika koju je pokazao u svjedočenju svoje vjere i kršćanske ljubavi. Tako su se zajednice međusobno poznavale i povezivale po mučenicima koji su postojali zajedničko blago i zajednički ponos.

S mjesta „velejunaštva bez svjetskog uzora“ (ili premca) usuđujem se predložiti nešto slično. Zar ne bi bilo lijepo i korisno kada bi se povezala ona mjesta koja su doživjeli istu sudbinu 1941. godine, odnosno u drugom svjetskom ratu. Da nabrojim samo neka: Zrin, Gvozdansko, Španovica, Boričevac, Udbina, Rudopolje... Vjerujem da su im i danas mnoge muke zajedničke pa mu mogli izmjenjivati iskustva. Čini mi se da bi jedan od korisnih koraka u tom povezivanju bilo zajedničko hodočašće (npr. svake godine 9. rujna) u Crkvu hrvatskih mučenika na Udbinu. Ondje bi se mogla održati i godišnja skupština eventualne udruge.

To bi bilo i u duhu Borovčakove knjige. On, naime, sva događanja iz prošlosti gleda pod vidom što bi ona mogla značiti nama danas. On želi da sve ono lijepo i veličanstveno što se zbilo u prošlosti i mjesta koja opisuje, postane sastavni dio memorije, sjećanja, današnjeg Hrvata. Uvjeren sam da bi se i svi ovdje prisutni radovali nastanku takve udruge koja bi povezivala naša mučenička mjesta."

Potom se nazočnima obratio i sam autor knjige "Gvozdansko – hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora". Damir Borovčak je najprije kronološki naveo kako je došlo do njegovog prvog pohoda Zrinu, a potom i utvrdi Gvozdansko, koju je obraslu trnjem uz pomoć mještana Josipa Grabarevića prvi puta pohodio 13. siječnja 2009.g. Spomenuo je svoju ideju odavanja počasti braniteljima i žrtvama Gvozdanskog iz 1578.g. te poticaj da se taj događaj svake godine u Gvozdanskom obilježi hodočašćem i misnim slavljem. Njegovu ideju prihvatio je župnik vlč. Stjepan Filipec i tako je došlo do I. hodočasničkog spomen-pohoda 2010.g. Zahvalio je uručenjem knjige svima koji su mu pri tom pomogli.

Borovčak je spomenuo kako spomenik oko kojeg su se okupili hodočasnici stoji na mjestu temelja nekadašnje obiteljske kuće Martina Grabarevića koji se preko Bleiburga uspio spasiti u Kanadi. Njegovi su roditelji i rodbina stradali na Božić 1941. kada su Gvozdansko napali srbočetnici i partizani. Tada je stradalo mnogobrojno stanovništvo mjesta, muškarci ubijani, žene silovane, a kuće i crkva pokradeni i zapaljeni.

O zločinačkom genocidu na Božić 1941. svjedoči niz obiteljskih imena od ukupno 55 popisanih žrtava na spomeniku. Borovčak je upozorio na genocid obitelji Grabarević, kojih je 13-tero stradalo 1941. a još dvoje 1991., kada se zločin u Gvozdanskom ponovio u kući Josipa Grabarevića preko puta spomenika.

Ana Marija Grabarević

Borovčak je predstavio okupljenima Ana Mariju Grabarević, najmlađu stanovnicu od ukupno svega 19 današnjih župljana Gvozdanskog. Za sjećanje na ovo predstavljanje posvetio je i darovao Ana Mariji svoju knjigu o velejunaštvu Gvozdanskog. Osvrnuvši se na događaje u obrani Pounja 1991. Borovčak smatra da se velejunaštvo gvozdanskih branitelja od prije mnogo stoljeća opet ponovilo u obrambenom Domovinskom ratu. Naveo je primjer nedaleke Struge Banske i junačke obrane hrvatskih policajaca hrvatskog stanovništva od srbočetnika.

Mila Blažević

Borovčak je istaknuo veličanstvenu žrtvu domaćeg policajca Mile Blaževića i zagrebačkog mladog policajca Željka Filipovića koji su svjesnom žrtvom svog života zaustavili četnički prodor u Strugu Bansku i nekoliko idućih hrvatska sela. U znak poštovanja te žrtve posvetio je i darovao knjigu obitelji Blažević, koju je preuzela supruga Mila.

Ante Beljo je pročitao pismo pravnika i književnika Mile Prpe upućeno Damiru Borovčaku i okupljenim hodočasnicima: "Još jedanput Vam iskreno čestitam na svemu što ste poduzeli da junaštvo Gvozdanskog bez uzora u svijetu postane poznato u cijelom hrvatskom narodu, a posebno na izdavanju prelijepih i poučnih knjiga.(...) Predlažem da se četvorici hrabrih kapetana koji su branili Gvozdansko: Damjanu Doktoroviću, Jurju Gvozdanoviću, Andriji Stipšiću i Nikoli Ožegoviću oda počast tako da bi se njihovim imenima nazvale četiri ulice u Zagrebu i drugim gradovima, da bi se njihovim imenima nazvale neke vojarne, neke škole, a moguće i jedinice Hrvatske vojske. A također da se i jedna ulica nazove - Ulica branitelja Gvozdanskog."

Damir Borovčak

Poslije završetka programa događanja kod spomenika, nastavilo se međusobno druženje hodočasnika, a po lijepom vremenu mnogi su se uputili posjetiti i razgledati utvrdu Gvozdansko, obasjanu zalaskom zimskog sunca.

Konačno i zaključno: Gvozdansko zahtjeva izuzetnu hrvatsku pozornost!

Damir Borovčak i Ljubomir Škrinjar

Slike: Lj.Škrinjar